

Oponentský posudek na magisterskou diplomovou práci Jany Gabrielové

Název práce: Vizualní symbolické násilí na ženách a zvířatech jako prostředek reprezentace a ukotvení patriarchální moci

Předkládaná diplomová práce Jany Gabrielové s využitím intersekcionalní analýzy diskutuje v českém kontextu stále ještě výrazně přehlíženou oblast kulturní a sociální hierarchizace ve vztahu k životnímu i sociálnímu prostředí, a sice hierarchizaci druhovou. Diplomantka při kritické a zcela v souladu s feministickými teoriemi opakovaně připomínané reflexi vlastní pozicionality veganky a aktivistky v oblasti práv zvířat přesvědčivě poukazuje na paralely mezi symbolickým i reálným útlakem žen a (nejen) průmyslovým nakládáním se zvířaty. Na příkladech reklamních a/nebo aktivistických a jiných kampaní ukazuje, kterak jsou obě kategorie konzumovány a zpředmětňovány a jak konkrétní obrazový materiál odráží a současně ukotvuje zavedené společenské hierarchie ve vztahu k entitám, jež jsou kulturně kódovány jako druhé.

Teoretická část diplomové práce je rozsáhlejší než část analytická, což s ohledem na inovativnost tématu kvalitě argumentace nijak neškodí a naopak ji posiluje; myslím však, že by teoretické části prospělo důkladnější ilustrování diskutovaných pozic, východisek a závěrů na konkrétních příkladech. Oceňuji nicméně, že studentka teoretickou část pojímá jako zevrubnou diskusi limitů a možností filosofického uvažování o hranicích (nejen) lidského druhu. Na pomoc si bere sofistikované teorie Rosi Braidotti (inspirované Deleuzem a Guattarim a jejich koncepty rhizomu, stroje či asambláže), jakož i Donny Haraway, částečně pak i Giorgia Agambena a Judith Butler. Stěžejním je pak pro studentku dílo z oblasti genderových studií a animal studies Carol Adams. Zvolené teoretické zakotvení je relevantní a pro účely práce nosné, avšak místy se zdají být studentčiny interpretace až příliš závislé na argumentech z primárních textů Braidotti a Adams. Můj dojem v tomto bodě dokládá i skutečnost, že text práce v analytické části opakovaně (někdy i více než dvakrát) cituje identické pasáže z děl zmíněných autorek, jakož i z textů od Williamson či Bujok.

Teoretická kapitola nicméně přehledně vysvětluje mocenský přístup člověka ke zvířatům nikoliv jen na úrovni pozice v potravním řetězci, nýbrž i s ohledem na reprezentace, jež mají za úkol bedlivě střežit hranice mezi lidským a zvířecím a na jakési (i když prací nikoliv explicitně tematizované) vytěsňené rovině zapudit jistý angst, že bez zvířat nelze být a můžeme bez nich zemřít (skvěle demonstrováný zmíněným sloganem u těla krávy „think legs and milk“). V tomto bodě je práce velmi silná, když ukazuje, jak je život zvířat sémanticky redukován na agambenovský pouhý život, který není dle Haraway možné zavraždit, nýbrž jen zabít. Nabízejí se tu i další paralely k životům, kterým byla odňata jejich hodnota, jak to tematizuje např. Bauman v Modernitě a holokaustu či Butler v Rámcích války. Jinými slovy, když se zvíře a zvířecí tělo stane pouhým číslem a komoditou, je možné nad jeho usmrcením truchlit? Pokud za něj truchlíme, ohrožujeme tím hranice lidského druhu nebo tyto projevy našich emocí naopak expandují?

Jana Gabrielová s podobnými sémantickými posuny dobře pracuje v analytické části práce, kdy zkoumá genderovanost reprezentací odkazujících ke zvířatům a/nebo ženám. Vedle vizuálních reprezentací si všímá však i reprezentací na úrovni jazyka a přizpůsobuje si zavedené anglické termíny – např. non-human animals –, jež by v případě otrockého českého překladu mohly získat významy stojící v opozici vůči cílům animal studies. Tuto lingvistickou reflexi chválím. K zamyšlení pak nabízím postřeh stran studentčina odklonu od slova *dehumanizace* tam, kde je portrétovaným osobám a/nebo zvířatům odňata tvář, a jeho nahrazení slovem *odživotnění* (viz. str. 32). Dovolují si navrhnout pojem *zpředmětnění* (alternativou je samozřejmě objektifikace či komodifikace), neb mám za to, že v analyzovaném vizuálním materiálu (jak v aktivistických kampaních, tak i v případě až nekrofilně rape- food-pornografické reklamy na Pokorný knives) je důležité, že i ono mrtvé zvířecí maso bylo kdysi živé (neb by nebylo jinak konzumováno) a předmětem se teprve vizualizací stává. Či jinak řečeno:

v kontrastu k analyzovanému vizuálnímu materiálu se *zpředmětněnými* fragmenty zvířecích a ženských těl bez tváře stojí jiný druh kulturních „druhých“, kteří v tomto kontextu stejně jako ženy a zvířata ztělesňují výzvu hranicím lidského, a sice obrazy robotů či kyborgů, kteří jsou v reklamách často zobrazováni s (takřka) lidskou tváří. Jsou-li ti první *odživotňováni*, jsou kyborgové *zživotňováni*? Jak lze toto vysvětlit?

Ať už mají analyzované obrazy za cíl kritizovat násilí na zvířatech (kampaně za práva zvířat) či jsou jen „pouhou“ reklamou např. na nůž či kuchařskou knihu, vyjevují se dle Gabrielové ve všech ohledech jako androcentrické, násilné a ve svém důsledku život popírající. Oproti obsáhlé argumentaci stran kulturní nadřazenosti maskulinity nad femininitou a člověka nad zvířetem, je podle mého názoru ozřejmění konceptu vizuality v textu práce poněkud odbyto. Ačkoliv je téma samozřejmě implicitně přítomno v analytické části, jeho kritické zakotvení a definování se omezuje pouze na půl strany (str. 52). Tato diskrepance je pak umocněna právě skutečností, že hierarchizovaná pozice hegemonní maskulinity nad ženami i zvířaty je v práci neustále (a na můj vkus až zbytečně a zároveň úmorně) omývána znovu a znovu. Hovoříme-li už o hierarchiích, rozhodně by s ohledem na vizualitu stálo za to zmínit, že zrak zastává mezi smysly privilegované postavení.

Jak z výše řečeného patrně, diplomová práce je po obsahové stránce ukázkou studentčiny kompetentní práce se zdroji a schopnosti kritického a analytického a intersekcionalního uvažování. Formální kvality práce jsou však bohužel slabinou; především stylisticky práce nezřídka selhává a někdy jde za hranice přijatelnosti čtenářského diskomfortu. Ani časté opakování v tomto směru práci neprospívá. Text by tedy zasloužil důkladnou redakci; za akceptovatelné bych považovala i jeho krácení v oblasti hierarchického postavení hegemonní maskulinity vůči kulturním „druhým“.

Kromě již přednesených otázek/podnětů k diskusi si dovoluji ještě dva dotazy k obhajobě: 1) na str. 48 je lov zvířat zmiňován jako jeden z atributů mocenského postavení hegemonní maskulinity. Jak lze v intersekcionalním hledisku vnímat kritiku, jež se snesla na hlavu amerického zubaře Palmera, který v roce 2015 v Zimbabwe ulovil oblíbeného Iva Cecila? 2) Jaké další příklady reprezentací žen a zvířat (a masa k lidské konzumaci) coby sexualizovaných a fetišizovaných entit se nabízejí v literatuře, filmu či obecně populární kultuře k intersekcionalní analýze?

Diplomovou práci Jany Gabrielové doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnotit známkou na škále „velmi dobře až výborně.“

Mgr. et Mgr. Tereza Jiroutová Kynčlová, Ph.D.

V Praze 24. září 2017